

23. Machalová M. Experienciální psychologická příprava andragógov / M. Machalová // In Profesionalita vo výchove a vzdelávaní dospelých. Zborník z vedeckej konferencie. / Ed. J. Perhács. – Bratislava: FF UK, 1999. – s. 89-101.
24. Mužík, J. Androdidaktika. Praha: ASPI, 2004.
25. Novotný, P. Profesní vzdělávání dospělých. In RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. (ed.). Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 113–141.
26. Palán, Z.: Profesní vzdělávání, učební text KaPŘ FFUK Praha, 1995.
27. Perhács J. Teoretické východiská zamerania profesijnej kompetencie sociálneho andragóga / J. PERHÁCS / In Profesionalita vo výchove a vzdelávaní dospelých. Zborník z vedeckej konferencie / Ed. J. Perhács. – Bratislava: FF UK, 1998. – s. 58.
28. Prusáková, V. 2005. Základy andragogiky. Bratislava : Gerlach Print, 2005. 117 s. ISBN 80-89142-05-2.

Ончул Наталія Андріївна. Наукові підходи до обґрунтування системи професійної підготовки викладачів-андрагогів в університетах Словачької Республіки

У статті здійснено систематизацію українських науково-літературних джерел з проблеми підготовки викладачів-андрагогів у Словачькій Республіці на тлі загальноєвропейських тенденцій. Проаналізовано історичні етапи розвитку, обґрунтовано поняття, розглянуто основні наукові підходи, організацію підготовки андрагогів. Визначено напрями наукового пошуку сучасних форм та моделей забезпечення професійної підготовки викладачів-андрагогів.

Ключові слова: андрагогіка, професійна підготовка, підготовка викладачів-андрагогів.

Onchul N. Professional training of andragogy teachers in the universities of the Slovak Republic

The article deals with the systematization of Ukrainian scientific and literary sources on the issue of preparing teachers of andragogs in the Slovak Republic against the background of pan-European tendencies. The historical stages of development are analyzed, the concept is substantiated, basic scientific approaches are considered, organization of preparation of andragogues is considered. The directions of scientific research of modern forms and models of providing of professional training of teachers-andragogs are determined.

Key words: andragogy, professional training, training of andragogue teachers.

УДК 378.091.3:378.011.3 – 051]:37.015.31

ПОДЗЕРЕЙ Н.В.,

магістрантка 011 Освітні, педагогічні науки
(Педагогіка вищої школи. Тьюторство),

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ
МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ**

Нагальна потреба в активізації творчої діяльності особистості в умовах прискорення темпів інформатизації та наукового і технічного прогресу суспільства викликала необхідність наукового дослідження проблеми творчості. З огляду на це, актуальною проблемою сучасної психологічної та педагогічної науки і практики визначається розвиток творчої особистості педагога, тому що тільки творчий педагог здатний сприяти розвитку творчої особистості студента.

Першочерговими критеріями готовності майбутнього педагога до такої роботи є його високий рівень інтелекту, здатність до опанування, накопичування та ефективного застосування у педагогічній діяльності інноваційних освітніх технологій, реалізуючи свій творчий потенціал.

Як свідчать багаточисленні психологічні дослідження (Д. Богоявленська, Н. Ветлугіна, В. Моляко, Я. Пономарьов, М. Холодна та ін.) та педагогічні дослідження (В. Андреев, В. Загвязинський, Н. Кузьміна, М. Никандров, С. Сисоева, В. Сластьонін та ін.) з проблеми еволюції творчості та творчої діяльності, цей феномен для кожної особистості є унікальним за своєю суттю, нестандартним за умовами його розкриття, також індивідуальним за механізмами свого функціонування.

Окремі аспекти розвитку творчої особистості майбутнього педагога та психолого-педагогічні чинники, що допомагають становленню її якостей, досліджувалися такими вченими, як: В. Андреев,

В. Вербець, Л. Виготський, В. Загвязинський, І. Зязюн, О. Кульчицька, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Роменець, С. Сисоева, М. Ярошевський та ін.

Мета дослідження – проаналізувати розвиток творчої особистості майбутнього викладача закладу вищої освіти у процесі професійної підготовки.

На підставі проведеного аналізу наукових джерел категоризуємо поняття «творча особистість майбутнього викладача вищої освіти» як інтегративну якість особистості майбутнього фахівця, що володіє системою професійних вмінь і знань, психологічних характеристик педагога, які забезпечують втілення творчої педагогічної діяльності, самовдосконалення, спрямовані на розвиток творчої особистості студентів, їхньої готовності до творчої взаємодії з дітьми та набувають розвитку у процесі професійної підготовки.

З цих позицій творча особистість майбутнього викладача вищої освіти є складним утворенням, яке містить взаємопов'язані компоненти: мотивацію до творчої педагогічної діяльності (мотиваційна складова), креативність (креативна складова), знання, навички, уміння (когнітивна складова) та досвід творчої педагогічної діяльності у відповідності до специфіки освітньої галузі [2].

Мотиваційний компонент об'єднує в собі потреби особистості педагога, а саме: у визнанні, в успіху, оптимальній організації праці, а також перспективах професійного зростання; пізнавальні мотиви, а саме: зацікавленість у знаннях та способах практичної педагогічної діяльності, позитивне емоційне ставлення до знань, значне прагнення до успішного навчання та інші прояви активної включення участі студента у навчальній діяльності, є важливим компонентом мотивації до творчої реалізації та діяльності творчого потенціалу; потреби у самовиявленні та самоактуалізації.

Когнітивний компонент є основою творчої особистості педагога, особливо для майбутнього викладача вищої освіти у процесі професійної підготовки. Знання постають як відображення об'єктивної реальності у свідомості людини у вигляді понять, уявлень, суджень. Отже, творчі педагогічні знання можливо визначити як відображення у свідомості майбутнього викладача вищої освіти педагогічної реальності як певної системи суджень, уявлень, понять, яка фіксує прояви творчої педагогічної діяльності [2, с. 84].

Опанування майбутнім викладачем вищої освіти у процесі професійної підготовки фундаментальними психолого-педагогічними знаннями створює підґрунтя для майбутньої педагогічної творчості, дозволяє, опираючись на отриманих знаннях про алгоритми розв'язування тих чи інших педагогічних задач перевтілювати та створювати свої системи, технології та структури педагогічної діяльності, що проявляється у творчості, а саме у процесі реалізації свого творчого потенціалу.

Із когнітивним компонентом тісно пов'язаний креативний компонент, що є необхідною складовою творчої особистості майбутнього викладача вищої освіти, адже виступає його психологічною основою. Креативність – психологічний ресурс індивіда, який пов'язаний з особливостями мислення педагога, його оригінальністю та гнучкістю, відкритістю до нового, психологічна готовність до інноваційної діяльності, здатністю до застосування та пошуку альтернативних прийомів і методів для вирішення педагогічних задач.

Важливою умовою дослідно-експериментальної роботи та визначення стану розвитку особистісно орієнтованої моделі розвитку творчої особистості у процесі професійної підготовки є чітке визначення показників та критеріїв [1].

Обґрунтовані нами компоненти розвитку творчої особистості майбутнього викладача вищої освіти у процесі професійної підготовки лягли в основу розробки відповідних критеріїв (характеристик, за якими оцінюється рівень розвитку визначеного компонента) та їхніх показників, означених у тісному взаємозв'язку, нерозривності та взаємообумовленні. При визначенні показників, ми виходили з того, що останні є складовими критерію, уточнюють і деталізують, окреслюють його межі.

Альтруїстичні мотиви вибору професії педагога, тобто мотиви, пов'язані із зваженим бажанням здійснювати педагогічну діяльність, провадити управлінську та інноваційну та викладацьку діяльність у закладах вищої освіти у зв'язку із власним покликанням, внутрішніми установками, характерні лише для 23% опитаних студентів. 27,8% майбутніх викладачів мають латентний рівень мотивів обрання педагогічної професії. Такий показник пов'язаний з тим, що студенти недостатньо чітко усвідомлюють актуальність професійної підготовки в галузі освіти, цілеспрямованого розвитку особистості педагога для провадження ефективної педагогічної діяльності.

Зазначимо, що 26,2% студентів мають латентний її рівень. Це може бути пов'язано із недостатніми можливостями для розкриття прихованих здатностей та творчих задатків особистості майбутніх педагогів, ситуативністю у бажанні та потребах творити новації у педагогічному процесі, нерозуміння їх доцільності, тобто глибинної мети. Із цими показниками тісно пов'язані рівень інтересу до процесу педагогічної творчості та мотиви досягнень, що відображають рівень домагань особистості у професійній діяльності [3].

Більшість майбутніх викладачів (72,2%) мотивують необхідність власної професійної підготовки порадами батьків та знайомих, престижністю закладу вищої освіти, доступними цінами, тобто випадковістю обрання фаху. При цьому низький рівень прагнення розширювати та поглиблювати

власний досвід творчої педагогічної діяльності зумовлюється, на нашу думку, відсутністю стимулів з боку традиційної системи професійної підготовки у вигляді конкретних прикладів та зразків, обізнаності студентів зі складовими творчого процесу. Низький рівень інтересу до його результатів спричинений низьким рівнем залучення майбутніх викладачів до безпосередньої творчої педагогічної діяльності.

Позитивні показники у рівні засвоєння знань про основні теорії формування особистості, закономірності та принципи побудови творчого освітнього процесу та творчого освітнього середовища у закладах вищої освіти, методи науково-педагогічних досліджень, психологічні особливості юнацького віку спостерігаються у менш, ніж у п'ятій частини майбутніх викладачів (від 16,4 до 19,7%), латентний рівень знань у 29,5–36,1% студентів.

Такий розподіл студентів не свідчить, що у студентів-магістрантів повністю відсутні знання про важливі психолого-педагогічні явища, без яких здійснення педагогічної діяльності навіть на репродуктивному рівні було б неможливим, а лише підтверджують припущення про відсутність системності у засвоєнні знань, здатності студентів до узагальнення, систематизації, порівняння, аналізу, синтезу інформації.

Такі результати свідчать про фрагментарність і недостатність навчально-методичного забезпечення професійної підготовки у закладі вищої освіти, спрямованого на ознайомлення студентів із теоретичними основами творчого процесу в освіті, недосконалість у логіці подання навчальної інформації, зв'язку отриманих знань із практичною діяльністю.

У процесі професійної підготовки застосовується недостатня кількість методів та засобів, котрі спрямовані на побудову та відображення логіки, механізмів творчого процесу, причинно-наслідкові зв'язки, закономірності в творчій освітній діяльності [5].

Щодо когнітивних процесів, пов'язаних із характеристиками мисленневих операцій, уявою, то достатній для здійснення творчої діяльності рівень їхнього розвитку характерний для 82% студентів. Тобто загалом студенти здатні до засвоєння великої кількості інформації, її опрацювання та переосмислення у контексті розвитку їхньої творчої особистості. Проте у поєднанні з відсутністю подання відповідного матеріалу у процесі навчання констатується 33,3% студентів з латентним, 48,7% з вираженим і лише 18% з інноваційним рівнем розвитку когнітивного компонента творчої особистості.

Результати тестування виявили відносно високі показники розвитку таких якостей особистості, що становлять психологічну основу творчого потенціалу, як креативність (21,9% студентів мають високий рівень розвитку, 50,8% – середній, 27,3% – низький), схильність до пошуку нових алгоритмів у професійній діяльності (22,4% з інноваційним рівнем, 51,9% – з вираженим і 25,7% – з латентним) та пізнавальна активність (21,3% магістрів – інноваційний рівень, 50,8% – виражений, 27,9% – латентний). Узагальнення даних свідчить про наявний потенціал у контексті психологічної складової творчої особистості, проте зіставлення результатів із показниками інших компонентів дають підстави пояснити його у зв'язку з індивідуальними особливостями психіки кожного з магістрів, аніж свідомим його розвитком у руслі зростання професіоналізму фахівця.

Реформування галузі вищої освіти щодо вимог до особистості випускника магістратури, його кваліфікації, професійної підготовки зумовлюють тенденції до актуалізації індивідуалізованої підготовки у закладах вищої освіти у напрямку розвитку індивідуальних психологічних якостей, професійно важливих якостей, забезпечення можливостей для індивідуальної науково-дослідної діяльності, котра стосувалася б не лише трансформації та удосконалення освітнього процесу у різних типах закладів вищої освіти, а й саморозвитку особистості фахівця у контексті майбутньої професійної діяльності. Для цього студент повинен із об'єкта освітніх впливів перетворитися на суб'єкта, основною рисою якого є активність, індивідуальність та самостійність. Вирішення цього завдання пов'язане із інтеграцією студента у творче освітнє середовище закладу вищої освіти, посилення розвивальних можливостей освітнього простору закладу вищої освіти як комплексу систематизованих новітніх освітніх ресурсів з необхідним методичним, технологічним, організаційним супроводом.

Дані наукових досліджень (Д. Богоявленська, В. Моляко, Я. Пономарьов) та аналіз процедури протікання процесу оцінювання якості професійної підготовки фахівців у вищій школі дали підстави визначити основні чинники, які забезпечують об'єктивне трактування результатів діагностування творчої особистості майбутнього викладача вищої освіти: швидкість здійснення мисленневих операцій студентами під час розв'язання різноманітних діагностичних завдань; наявність різних типів діагностичних завдань за складністю та спрямуванням на різні компоненти та показники, що дозволяє визначити, які із завдань імпонують для того чи іншого студента; ступінь ознайомленості студентів із завданнями такого типу та наявність досвіду участі в подібній діагностиці; рівень зацікавленості студентів у результатах діагностування; особливості психологічного стану респондентів під час діагностування та можливість його впливу на її результати; врахування індивідуальних та вікових особливостей студентів; відсутність стресогенних чинників під час проведення діагностики; забезпечення відносної ізоляції респондентів один від одного та ін. [6].

Узагальнення результатів експерименту показало, що у переважній більшості студентів виявлено латентний (низький) (30,6 %) та виражений (середній) (49,7 %) рівень розвитку компонентів творчої особистості майбутнього викладача вищої освіти. Відповідно до даних, представлених у таблиці 3.4, менш розвиненим виявився когнітивний компонент.

Крім того, проведене діагностування дозволило визначити і наявність певних труднощів під час виконання тих чи інших завдань: складність виконання завдань без ознайомлення з попередньо підготовленим алгоритмом їхнього розв'язання; діяльність лише в межах певних комбінацій, складність виходу за ці межі; наявність тривожності з приводу правильності/неправильності інтерпретації суті завдання; відсутність самостійності у прийнятті рішення; труднощі у трактуванні понять, описі процесів та явищ; відсутність чітких аргументів під час обґрунтування та доведення власної думки; складність у побудові асоціацій та аналогій, причинно-наслідкового зв'язку явищ; труднощі у виявленні проблем, конфліктних, суперечливих ситуацій; важкість, а іноді й неможливість генерування оригінальних ідей; розлади врівноваженості психічних процесів в умовах порушення порядку; складність у абстрагуванні, уявленні потенційного та прихованого в тих чи інших явищах; труднощі у творчому застосуванні знань на практиці; низький рівень, а подекуди і повна відсутність відчуття відповідальності за результати власної діяльності, байдужість [7].

На нашу думку, основна причина наявних проблем у розвитку творчої особистості майбутнього викладача вищої освіти полягає у переважанні зовнішніх мотивів обрання професії в галузі освіти. Крім того, значна кількість студентів втрачає інтерес до педагогічної професії саме у процесі навчання. Це пов'язано з методами, засобами та формами, які використовуються під час професійної підготовки у закладі вищої освіти, малою кількістю практичної діяльності, недосконалістю та застарілим характером змісту навчального матеріалу. Саме це зумовлює репродуктивний стиль мислення, низькі пізнавальні мотиви. До того ж, студенти не бажають розвивати здібності, вдосконалювати власну особистість через невпевненість у своїх можливостях, низький рівень допитливості та наполегливості в досягненні мети.

Аналіз отриманих результатів виявив таке: дефіцит творчого начала в педагогічній діяльності майбутніх педагогів пов'язаний насамперед з відсутністю вмінь та навичок організації та здійснення творчої педагогічної діяльності; у студентів ще недостатньо чітко сформована особистісно-творча концепція професійно-педагогічної діяльності майбутнього фахівця; деякі студенти недостатньо орієнтовані на розвиток творчої самореалізації у процесі педагогічної діяльності; спостерігається також недостатнє формування творчого середовища та включення студентів-магістрантів в дослідницьку та пошукову діяльність.

На основі обґрунтування взаємозв'язків феномену «творчої особистості майбутнього викладача вищої освіти» зі спорідненими поняттями «творча діяльність», «творча особистість», «творча активність», «творчі здібності», «креативність», «творчий потенціал особистості» сформовано цілісне уявлення про її сутність і визначальні характеристики.

Отже, наше дослідження характеризує особистість майбутнього викладача вищої школи як інтегративну якість особистості фахівця з освіти, що являє собою систему професійних знань та вмінь, психологічних характеристик викладача, що забезпечують творче викладання, самовдосконалення, спрямоване на розвиток творчої особистості студентів, їх готовність до творчої взаємодії та розвитку в ході професійної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербець В. В. Теоретико-методологічні засади формування духовно-творчого потенціалу студентської молоді: автореф. дис.... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2005. 40 с.
2. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2002. 208 с.
3. Морозов А. В., Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология: учебное пособие. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Академический Прозект, 2004. 560 с.
4. Равлюк Т. А. Развитие творческого потенциала будущих социальных педагогов в процессе социально-педагогической практики: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2012. 23 с.
5. Сержожникова Р. К. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті: автореф. дис.... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський національний педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2009. 48 с.
6. Сисоева С. О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури: монографія / Нац. акад. пед. наук України, Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ: Едельвейс, 2014. 399 с.
7. Устинова Н. В. Развитие творческого потенциала учителя в системе послыдипломной педагогической освіти: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04; Центр. ін-т послыдиплом. пед. освіти АПН України. Київ, 2006. 21 с.

Подзере́й Ната́лія Васи́лівна. Психолого-педагогічний аналіз розвитку творчої особистості майбутніх магістрів

У статті здійснено психолого-педагогічний аналіз розвитку творчої особистості майбутнього викладача вищої освіти. Відзначено наукові підходи до трактування базового поняття та характеристики структурних компонентів творчої особистості. Визначено основні чинники, які сприяють комплексному поясненню результатів діагностування творчої особистості майбутнього викладача вищої освіти.

Ключові слова: творчість, професійна підготовка, викладач вищої освіти, творча особистість, розвиток творчої особистості, мотивація, когнітивність, креативність.

Podzerey Natalia. Psychological and pedagogical analysis of the development of the creative personality of future masters

The article provides a psychological and pedagogical analysis of the development of the creative personality of the future teacher of higher education. Scientific approaches to the interpretation of the basic concept and characteristics of the structural components of the creative personality are noted. The main factors that contribute to a comprehensive explanation of the results of diagnosing the creative personality of the future teacher of higher education are identified.

Key words: creativity, professional training, teacher of higher education, creative personality, development of creative personality, motivation, cognition, creativity.

УДК 37(09)(47)'19':37.018.53

ПОНОМАРЕВСЬКИЙ С.Б.,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського,
м. Чернігів, Україна

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ І СУСПІЛЬНІ ПРОЦЕСИ

Постановка проблеми та аналіз актуальних досліджень. Поняття “освітнього простору” сьогодні звично використовується в практиці багатьох наукових і практичних сфер, але універсальної цілісної розробки, чіткого тлумачення й дослідження цього явища у науці, на жаль, ще не відбулося. Термінологічні концепти “освітнього середовища”, “культурно-освітнього ландшафту”, “освітньої площини” тощо, семантично близьких до словосполучення “освітній простір”, досить широко згадуються в працях Ю. Веденіна, В. Жуковського, І. Зязюна, В. Каганського, М. Кулешової, К. Сауера, О. Сухомлинської, О. Шлютера, М. Ярмаченка. Аспекти взаємозв'язків простору, культури, освіти досліджували М. де Серто, М. Фуко, А. Лефевр, М. Ямпольський, М. Бахтін, П. Вірілію, А. Гуревич, С. Деніелс, Ф. Джеймисон, Е. Соджа, Д. Харвей та інші. Широке коло проблем щодо різних аспектів становлення та розвитку освітнього простору України розглядалося в працях вітчизняних теоретиків і практиків: О. Бодрука, М. Вачевського, О. Власюка, Т. Воропай, С. Гончаренка, В. Горбуліна, Я. Грицака, С. Здіорука, В. Кременя, В. Крисаченка, М. Ожевана, М. Степика та інших.

Метою цієї статті є спроба ідентифікації освітнього простору, що дає змогу виокремити ті чинники й ознаки, що здатні кардинально впливати на його зміст та функції, окреслити компоненти освітнього простору та визначити роль, котру вони відіграють у формуванні способу буття людини в соціумі.

Виклад основного матеріалу. Освіта, як відомо, репрезентує частину культурного простору, який у широкому розумінні тлумачиться способом взаємодії людини з довкіллям, як та сфера людського буття, в межах якої здійснюється створення, зберігання, трансформація, трансляція та споживання культурних цінностей. У цьому контексті ті процеси, що мають місце в культурі, знаходять відображення також і в освіті. Дійсно, на думку І. Віндта, “освіта, яка є похідною культури, виявляється її певною “проекцією” і за своїми морфоепістемічними характеристиками цілком адекватна ознакам культури” [1]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що освітній простір, як і культурний, щодо суспільства виступає однією з його організаційних ланок. У ньому визначаються, так би мовити, освітні стосунки людей. Освітній простір репрезентований важливим показником рівня загального розвитку суспільства. Так, він може свідчити про досягнутий стан соціуму, а також про певні перспективи його поступального розвою. Крім того, освітній простір, без сумніву, постає важливою умовою прогресу, одним з його рушійних чинників. Освітній простір – динамічна єдність суб'єктів та об'єктів освітнього процесу і сфери їх відносин, що окреслюють себе в змінності, розвитку, еволюції. Освітній простір зводиться до певних змістових складових освітніх парадигм. Виявлення компонентів цих парадигм дозволяє коригувати